

Hag, 16. decembar 2022.

Rezime prvostepene presude u predmetu
Specijalizovani tužilac protiv Saljiha Mustafe (predmet KSC-BC-2020-05)

PRETRESNI PANEL I danas izriče prvostepenu presudu u predmetu *Specijalizovani tužilac protiv Saljiha Mustafe*. Panel čine sudija Roland Dekers, sudija Žilber Biti i rezervni sudija Vladimir Mikula, i ja, Mapi Felt-Folja, predsedavajući sudija. Presuda se izriče u ime naroda Kosova na javnoj sednici i u prisustvu g. Mustafe.

1. Sada ću pročitati rezime glavnih zaključaka koje je doneo ovaj panel. Ovaj rezime nije sastavni deo prvostepene presude; za odluke i zaključke panela merodavna je isključivo prvostepena presuda. Rezime presude, koji nije merodavan, biće dostupan na veb sajtu Specijalizovanih veća.
2. Predmet ovog postupka su radnje g. Mustafe na imanju u Zlašu, na Kosovu, u periodu približno od 1. aprila 1999. do kraja aprila 1999.
3. Današnja presuda predstavlja važan trenutak za Specijalizovana veća. To je prva presuda za ratne zločine koju donosi ovaj sud. Presuda predstavlja još jedan korak ka zadovoljenju pravde i utvrđivanju odgovornosti za teško kršenje međunarodnog humanitarnog i krivičnog prava na Kosovu u periodu od 1. januara 1998. do 31. decembra 2000.
4. Pre nego što iznese zaključke o optužbama protiv g. Mustafe, panel želi da se osvrne na nekoliko važnih pitanja.
5. Prvo, čini se da je ponekad prisutno pogrešno uverenje da se optužbe iz optužnice odnose na Oslobodilačku vojsku Kosova ili na narod Kosova u celini. U tome nema nimalo istine. Upravo suprotno, sam narod Kosova je aktom svoje Skupštine osnovao ovu instituciju i dao joj potrebna ovlašćenja.

6. Osim toga, Specijalizovana veća utvrđuju isključivo krivičnu odgovornost pojedinaca. Taj princip je zagarantovan normativnim okvirom Specijalizovanih veća. Njime se Specijalizovanim većima daje nadležnost isključivo nad fizičkim licima. To znači da Specijalizovana veća utvrđuju odgovornost samo za krivična dela koja su učinili pojedinci. Optužbe koje je specijalizovani tužilac izneo u ovom predmetu tiču se isključivo individualne krivične odgovornosti g. Mustafe i njegovog učestvovanja u ratnim zločinima proizvoljnog lišavanja slobode, surovog postupanja, mučenja i ubistva, kao što je specijalizovani tužilac naveo u optužbama. Ni u jednom trenutku nije se sudilo Oslobodilačkoj vojsci Kosova. Sudilo se g. Mustafi za njegove postupke.

7. Drugo, žrtve koje su, prema optužnici, oštećene postupcima g. Mustafe državljani su Kosova i albanske su nacionalnosti. Njihova nastajanja da se zadovolji pravda i utvrdi istina okosnica su ovog postupka.

8. I na kraju, panel je saslušao svedočenja više direktnih svedoka, od kojih neki u ovom postupku učestvuju i u svojstvu žrtava. Ti svedoci su govorili o traumatičnim događajima koje su proživeli i o trajnim psihičkim posledicama koje je to ostavilo na njihov život i život njihovih porodica.

9. Panel shvata da je potrebna ogromna hrabrost da bi neko istupio kao svedok. Žrtve su to učinile uprkos atmosferi opšteg straha i zastrašivanja koja na Kosovu vlada i dan-danas. Tokom suđenja panel je od nekoliko svedoka čuo iskaze da se ljudi koji saraduju sa Specijalizovanim većima ili specijalizovanim tužiocem, ili za koje se smatra da sa njima saraduju, na Kosovu nazivaju izdajnicima ili kolaboracionistima i da su oni ili njihova deca izloženi pretnjama i zastrašivanju. Žrtve koje su u ovom predmetu istupile u svojstvu svedoka sad žive u stalnom strahu da će se njima ili njihovim porodicama nešto dogoditi. Oni još uvek, do dan-danas, ne mogu slobodno da govore o traumatičnim događajima kroz koje su prošli ni o patnji koju su pretrpeli.

10. Ta atmosfera straha i zastrašivanja u kojoj žive svedoci koji daju izjave u toku istraga ili krivičnog gonjenja za krivična dela koja se stavljaju na teret bivšim pripadnicima OVK jedan je od razloga iz kojih je ovaj sud osnovan i iz kojih je njegovo

sedište ovde, u Hagu, a ne na Kosovu. To je takođe razlog iz koga su sudija za prethodni postupak i panel odredili zaštitne mere za svedoke i žrtve koje učestvuju u postupku, kako bi njihov identitet bio zaštićen od javnosti. Identitet svedoka bio je obelodanjen g. Mustafi i njegovim advokatima da bi se garantovalo njegovo pravo na pravično suđenje.

11. Zbog zaštitnih mera za svedoke i žrtve koje učestvuju u postupku neke sednice tokom suđenja bile su poluzatvorene, što znači da javnost nije mogla da čuje o čemu se govori u sudnici. Tim merama se garantovala efikasna zaštita identiteta onima koji su pred ovim panelom hteli da ispričaju svoju priču. Iz istog razloga g. Mustafi je bila izrečena privremena mera izdvajanja i delimično mu je bilo ograničeno komuniciranje sa spoljnim svetom. No, panel je sve vreme podjednako vodio računa kako o pravima g. Mustafe, tako i o interesima svedoka i žrtava.

12. Sada ću izložiti rezime prvostepene presude.

O optuženom i optužbama

13. Gospodin Saljih Mustafa, optuženi u ovom predmetu i državljanin Kosova, rođen je 1. januara 1972. u Prištini, na Kosovu.

14. Prema optužbama koje je izneo specijalizovani tužilac i potvrdio sudija za prethodni postupak, tokom čitavog inkriminisanog perioda g. Mustafa je bio komandant gerilske jedinice BIA, koja je pripadala Oslobodilačkoj vojsci Kosova. Prema potvrđenoj optužnici, jedinica BIA je imala bazu na jednom imanju u Zlašu, na području Goljaka, na Kosovu. Jedinica je to imanje koristila kao skrovište i mesto za zatvaranje i saslušavanje lica. Specijalizovani tužilac tvrdi da su sva krivična dela navedena u optužnici izvršena na tom imanju. U nastavku ću ga zvati „zatvor na imanju u Zlašu“.

15. Specijalizovani tužilac je protiv g. Mustafe u četiri tačke optužnice izneo optužbe za ratne zločine iz člana 14(1)(c) Zakona, i to za: proizvoljno lišavanje slobode (tačka 1), surovo postupanje (tačka 2), mučenje (tačka 3) i ubistvo (tačka 4). Tužilaštvo tvrdi

da je g. Mustafa individualno krivično odgovoran po osnovu više vidova odgovornosti prema članu 16(1)(a) i (c) Zakona, i to za proizvoljno lišavanje slobode, surovo postupanje i mučenje najmanje šest lica u zatvoru na imanju u Zlašu približno od 1. aprila 1999. do 19. aprila 1999, i za ubistvo jednog lica, približno od 19. aprila 1999. do približno kraja aprila 1999.

16. Gospodin Mustafa se izjasnio da nije kriv ni po jednoj tački optužnice.

Sada ću izneti sažet prikaz toka postupka

17. Suđenje u ovom predmetu počelo je 15. septembra 2021, uvodnim izlaganjima tužilaštva i zastupnika žrtava. Odbrana je uvodno izlaganje održala 22. marta 2022.

18. Tokom suđenja panel je saslušao 28 svedoka: 13 koje je pozvao specijalizovani tužilac i 15 koje je pozvala odbrana. Panel je osim toga razmatrao i pismene izjave, dokumentarne dokaze i veštačenja.

19. U postupku je učestvovalo i osam žrtava. Svim žrtvama su odobrene mere zaštite.

20. Nakon što je panel saslušao završna izlaganja, predsedavajući sudija je 15. septembra 2022. proglasila pretres završenim, a panel se povukao na većanje u trajanju od 90 dana, kako je predviđeno pravilom 159(1) Pravilnika.

Ocenjivanje dokazâ

21. Sada ću se osvrnuti na način na koji je panel ocenjivao dokaze koje su izveli tužilaštvo i odbrana.

22. Pre nego što je formulisao činjenične i pravne zaključke, panel je uopšteno ocenio verodostojnost i pouzdanost svedoka Specijalizovanog tužilaštva i svedoka odbrane. Panel je uzeo u obzir i uticaj koji je opšta atmosfera zastrašivanja svedoka imala na njihovo svedočenje.

23. Što se tiče svedoka tužilaštva, panel je zaključio da su njihova svedočenja u velikoj meri jasna, koherentna i dosledna. Njihova izlaganja bila su veoma eksplicitna, puna detalja i emocija. Iz toga se vidi da su žrtve te događaje lično doživele. Isto tako, njihova svedočenja međusobno su se potkrepljivala, a potkrepljena su i drugim verodostojnim i pouzdanim dokazima predloženim panelu. U celini, panel je zaključio da su dokazi koje su izneli svedoci tužilaštva verodostojni i oslanjao se na njih, mada ne uvek u istoj meri.

24. Što se tiče svedoka odbrane, panel je uočio nekoliko faktora koji su se negativno odrazili na njihovu verodostojnost. Među njima su:

- čvrste i duboke veze između svedokâ i g. Mustafe, proistekle iz odnosa potčinjenih i pretpostavljenog dok su bili pripadnici jedinice BIA, kao i privatnih odnosa (prijateljskih ili porodičnih),
- bliski kontakti između svedokâ i g. Mustafe pre i posle informativnih razgovora svedokâ sa specijalizovanim tužiocem,
- veliko nepoverenje ili pristrasnost prema postupcima koji se vode pred Specijalizovanim većima, u komentarima iznetim na društvenim mrežama, i
- oklevanje s kojim je nekoliko svedoka pristalo da pruži informacije o jedinici BIA i da prizna sopstvenu povezanost s njenim aktivnostima.

25. Osim toga, panel je primetio i da su neki svedoci odbrane usklađivali svoj iskaz sa iskazima drugih svedoka, kako bi to bilo povoljno po g. Mustafu. Zato je panel njihova svedočenja razmatrao krajnje oprezno.

Dalje, kod nekih svedoka odbrane nije se mogao utvrditi izvor njihovih saznanja, pa se njihovo svedočenje nije moglo pouzdano koristiti. U drugim slučajevima, njihovo svedočenje je bilo irelevantno za optužbe, pa se panel na to nije pozivao.

26. I na kraju, panel je konstatovao da mnogi svedoci nisu mogli da se sete tačnih datuma ili da ih pamćenje nije dobro služilo. Neke od tih svedoka pozvala je odbrana da svedoče o mogućem alibiju. Ocenjujući odbranu alibijem koju je izneo optuženi,

panel je smatrao da je okolnost da ti svedoci po pravilu nisu mogli da se sete datuma faktor koji potencijalno utiče na pouzdanost njihovog svedočenja

Uloga optuženog

27. Sada ću ukratko sažeti zaključke panela o ulozi g. Mustafe u OVK u vreme koje je relevantno za potvrđenu optužnicu.

28. Panel je zaključio da je g. Mustafa u maju 1998. postavljen za komandanta upravo osnovane jedinice BIA. Ta jedinica bila je deo OVK. Gospodin Mustafa je na tom položaju bio približno do polovine juna 1999, kad je jedinica raspuštena. Gospodin Mustafa je bio poznat pod nadimkom Calji ili komandant Salji. Kako je rekao sam g. Mustafa, a što je potkrepljeno i mnogim dokazima, on je za sve vreme postojanja jedinice BIA, pa tako i u aprilu 1999, bio njen glavni i jedini komandant, a bio je zadužen i za obaveštajni rad. Gospodin Mustafa je bio ovlašćen da odlučuje o postavljenjima unutar jedinice, izdaje naređenja potčinjenima i da ih kažnjava.

Alibi

29. Pre nego što pređem na zaključke panela o krivičnim delima iz optužnice, sažecu ukratko zaključke o alibiju. Odbrana je tvrdila da g. Mustafa nije mogao izvršiti krivična dela iz optužnice. Odbrana uverava da se u inkriminisanom periodu g. Mustafa nalazio na drugim mestima, a ne na imanju u Zlašu. Panel je pažljivo analizirao sve dokaze i zaključio da ne pobuđuju razumnu sumnju u pogledu prisustva g. Mustafe na licu mesta na kome su izvršena krivična dela.. Panel je zaključio da su dokazi u prilog alibiju uglavnom neodređeni ili nedosledni, naročito u kontekstu doslednih i brojnih dokaza koji govore u prilog prisustvu g. Mustafe na mestu gde su u relevantnom periodu izvršena krivična dela. Pored toga, iz verodostojnih i potkrepljenih iskaza, uključujući i reči samog g. Mustafe, vidi se da je

on imao mogućnosti da se kreće čitavom teritorijom oko Zlaša i da je tokom aprila 1999. to zaista stalno i činio.

Krivična dela iz optužnice

30. Sada ću izneti zaključke panela u vezi sa krivičnim delima iz potvrđene optužnice.

Počecu od 1. tačke: proizvoljno lišavanje slobode.

31. Razmotrivši sveukupne dokaze, panel je utvrdio da je najmanje šest lica bilo lišeno slobode od otprilike 1. aprila 1999. do 19. aprila 1999. ili približno u tom periodu na imanju u Zlašu. Žrtve su bile uhapšene od strane pripadnika jedinice ili drugih pripadnika OVK na raznim lokacijama u okolini sela Zlaš i zatim predate pripadnicima jedinice na imanju u Zlašu. Dokazi jasno dokazuju da je zatvor na imanju u Zlašu bilo pod isključivom kontrolom jedinice BIA i njenog komandanta, g. Mustafe.

32. Panel je utvrdio da ni u jednom trenutku tokom zatočeništva žrtava nisu poštovane osnovne proceduralne garancije koje se prema međunarodnom humanitarnom pravu moraju omogućiti licima lišenim slobode. Konkretno, žrtve nisu bile obavestene o razlogu lišavanja slobode, nisu izvedene pred sudiju ili drugu nadležnu instancu i nije im pružena mogućnost da ospore zakonitost zatvaranja.

33. Pored toga, dokazima je utvrđeno da je g. Mustafa bio prisutan na imanju u Zlašu u više navrata tokom aprila 1999. i to početkom aprila 1999, kada je pripadnicima jedinice BIA na imanju u Zlašu dovedena jedna od žrtava, kao i nekoliko puta tokom prve dve nedelje aprila. Panel je takođe ustanovio da je g. Mustafa pripadnicima jedinice koji su mu bili potčinjeni naredio da zatvorenike posle saslušavanja vrata na mesto gde su držani u zatočeništvu. Na osnovu toga, panel zaključuje da je g. Mustafa žrtve lišavao slobode sa umišljajem i da je znao da će im sve vreme boravka u zatočeništvu biti uskraćena sva osnovna zagarantovana prava.

34. Panel je stoga zaključio da je specijalizovani tužilac van razumne sumnje dokazao da je na imanju u Zlašu izvršen ratni zločin proizvoljnog lišavanja slobode iz tačke 1, od približno 1. aprila 1999. do 19. aprila 1999. ili približno tog datuma.

Sada ću nešto reći o 2. i 3. tački: surovo postupanje i mučenje

35. Panel je ustanovio da su zatvorenici u zatvoru na imanju u Zlašu držani u nehumanim i ponižavajućim prilikama. Bili su zatvoreni u štalama za životinje, u bednim uslovima, gde je posvuda bilo stočnog izmeta. Nisu imali krevete, pa su morali da spavaju na zemlji, u barama, na slami ili u najboljem slučaju u jaslama za stočnu hranu. U štalama je bilo uvek mračno. Zatvorenici nisu dobijali dovoljno hrane. Svedoci su govorili kako po dva-tri dana uopšte nisu dobijali ništa da jedu. "Zaboravili bismo kad smo jeli", izjavio je jedan od svedoka. Zatvorenici nisu dobijali dovoljno vode, a kad su tražili vodu, vojnici BIA su mokrili po njima, govoreći im: "Evo ti voda." Imali su samo ograničen pristup WC-u i bili su prisiljeni da vrše nuždu u štali, u jednoj kanti, na očigled svih ostalih zatvorenika. Panel je takođe utvrdio da je zatvorenima bila uskraćena medicinska pomoć i da im je pod pretnjom smrti bilo zabranjeno da pričaju među sobom.

36. Pored toga, dokazi potvrđuju da su g. Mustafa i pripadnici jedinice BIA na imanju u Zlašu redovno zlostavljali zatvorenike, kako fizički, tako i psihički. Pripadnici jedinice BIA su imali poseban *modus operandi*. U štalama gde su ih držali, zatvorenike su svakodnevno šutirali, udarali pesnicama i šamarali. Osim toga, pripadnici jedinice BIA su žrtve izvodili iz štala, jednog po jednog, i odvodili ih – najčešće – u prostoriju iznad jedne od štala, gde su ih podvrgavali grubom saslušavanju i svirepom prebijanju. Zatvorenike su tukli, obično nekoliko pripadnika jedinice istovremeno, udarali bejzbol-palicama, metalnim i gumenim pendrecima, palili im kožu, podvrgavali elektroškovima, ubadali nožem, šutirali, udarali pesnicama i šamarali.

37. Zatvorenici su podvrgavani surovim saslušavanjima, optuživani da su špijuni, srpski kolaboracionisti, izdajice, lopovi ili lažovi. Naređivano im je da izražavaju podršku OVK i da viču: “[s]mrt izdajnicima, smrt lopovima, smrt siledžijama i slava Oslobođilačkoj vojsci Kosova”, kao što je izneo jedan svedok.

38. Usled zlostavljanja, zatvorenici su zadobijali teške povrede: imali su podlive, bili su obliveni krvlju, nisu mogli da stoje ili govore, a nekad su gubili svest. Jednog zatvorenika – žrtvu ubistva iz optužnice – tako su surovo zlostavljali da je bio na rubu smrti. Jedan svedok je, upečatljivo opisujući krajnju patnju koju je pretrpeo, u svom iskazu izjavio da bi više voleo da su ga ubili.

39. Gospodin Mustafa je u nekoliko navrata lično saslušavao i zlostavljao dvojicu zatvorenika. Jednog od njih je podvrgao lažnom pogubljenju. Pored toga, više puta je pretukao tog zatvorenika, udarajući ga bez prestanka po celom telu. Gospodin Mustafa je takođe naredio svojim potčinjenima da jednog zatvorenika tuku dok on nije izgubio svest, a bio je prisutan i u drugim prilikama kada su njegovi potčinjeni iz jedinice zlostavljali zatvorenike.

40. Pored toga, pripadnici jedinice BIA zlostavljali su zatvorenike i psihički. Boraveći u štalama zatvorenici su mogli da vide i čuju kad tuku druge zatvorenike i vide kakve im povrede nanose. Usled toga, živeli su u stalnom strahu da su sledeći na redu. Po iskazu jednog od svedoka: “čulo se kako ljudi urliču, zavijaju kao psi, ispuštaju neke zvuke kao mačke, mačke koje cvile zbog mučenja i bola koji trpe.” Drugi svedok je izjavio da su to slušali skoro svake noći i da nisu mogli da spavaju. Iskaz jednog od svedoka upečatljivo govori o ogromnoj psihičkoj napetosti koju su trpeli: “jednostavno smo bili tamo i čekali ko će doći po nas i odvesti nas na gore na batinjanje”, “[s]amo smo čekali na smrt. Samo smo čekali kad će da dođe smrt, danas ili sutra. Čekao si da te ubiju”.

41. Fizičko i psihičko zlostavljanje, zajedno sa nehumanim i ponižavajućim uslovima u zatočeništvu, ostavilo je kod zatvorenika doživotne povrede, kako fizičke, tako i psihičke.

42. Panel je stoga zaključio da su g. Mustafa i njemu potčinjeni pripadnici jedinice umišljajno prouzrokovali tešku fizičku i duševnu bol i patnju najmanje šest lica zatvorenih na imanju u Zlašu sa ciljem da od njih dobiju informacije ili priznanje, da ih kazne, zastraše, iznude nešto od njih ili ih diskriminišu na političkoj osnovi.

43. Uzevši u obzir zlostavljanje koje su zatvorenici pretrpeli, panel zaključuje da je specijalizovani tužilac van razumne sumnje dokazao krivično delo mučenja iz tačke 3 optužnice, izvršeno protiv najmanje šest lica u zatvoru na imanju u Zlašu od približno 1. aprila 1999. do 19. aprila 1999. ili približno tog datuma.

44. Optužba za mučenje u potpunosti konsumira optužbu za surovo postupanje, te je panel stoga neće dalje razmatrati. Panel se u odlučivanju rukovodio načelom pravednosti prema g. Mustafi.

Sada bih htela da pređem na 4. tačku: Ubistvo

45. Panel je ustanovio da su 19. aprila 1999. ili približno tog dana, usled predstojeće ofanzive srpskih snaga na području oko Zlaša, pripadnici jedinice BIA potčinjeni g. Mustafi kao komandantu oslobodili nekolicinu zatvorenika sa imanja u Zlašu i iselili se iz prostorija i sa imanja. Međutim, panel je ustanovio da pripadnici jedinice potčinjeni g. Mustafi, uprkos vanrednim okolnostima usled ofanzive, nisu oslobodili dvojicu zatvorenika. Po oceni panela, to nije bilo slučajno, jer se radilo upravo o dvojici zatvorenika koje su najviše zlostavljali. Jednog od njih su ostali zatvorenici poslednji put videli kad je bio na rubu smrti, nesposoban da se pomeri. Kasnije je pronađen mrtav. Na osnovu iskaza svedoka, dokumenata i fotografija panel je zaključio da je telo žrtve pouzdano identifikovano i da se radi o jednom od dvojice zatvorenika koji nisu pušteni iz zatvora na imanju u Zlašu.

46. Budući da je g. Mustafa bio glavni i jedini komandant jedinice BIA, koji je imao punu kontrolu nad imanjem u Zlašu, panel je konstatovao da je jedini razuman zaključak to da je g. Mustafa odlučio da se određeni zatvorenici oslobode a da se žrtva ubistva ostavi u zatvoru, bez ukazivanja medicinske pomoći. Te odluke g. Mustafe u

svojstvu komandanta jedinice i u kontekstu predstojeće ofanzive srpskih snaga u praksi su značile odluku da se žrtva usmrti, jer u tom trenutku više nije imao šanse da preživi.

47. Panel je zaključio da je žrtva ubistva preminula između 19. aprila i kraja aprila 1999, ili približno u tom periodu. Uzrok smrti: teško zlostavljanje od strane pripadnika jedinice koji su ga držali u zatočeništvu skoro tri nedelje, nedostatak medicinske pomoći koju su mu uskratili pripadnici jedinice BIA i ranjavanje vatrenim oružjem, budući da je na telu bilo strelnih rana. Dokazi su nepobitno pokazali da se prva dva uzroka smrti, to jest teško zlostavljanje kome je žrtva ubistva bila izložena i uskraćivanje medicinske pomoći mogu pripisati isključivo postupcima i propustima g. Mustafe i pripadnika jedinice koji su mu bili potčinjeni u zatvoru na imanju u Zlašu.

48. U pogledu trećeg uzroka smrti, odnosno strelnih rana, mada je najverovatniji zaključak taj da su pripadnici jedinice ispalili metke na žrtvu ubistva pre nego što su napustili imanje u Zlašu, na osnovu sveukupnih dokaza to nije bio i jedini razuman zaključak. U stvari, iz razloga koji su detaljno izloženi u presudi, postoji razumna sumnja u pogledu pitanja kome se mogu pripisati strelne rane nađene na telu žrtve ubistva, pripadnicima jedinice ili srpskim vojnicima. No, bez obzira na to, panel je zaključio da ta razumna sumnja ne menja činjenicu da se smrt žrtve mora pripisati g. Mustafi. Razlog za to je što strašno zlostavljanje žrtve ubistva, u kombinaciji sa uskraćivanjem medicinske pomoći i u kontekstu odluka g. Mustafe kao komandanta jedinice BIA da se žrtva niti oslobodi niti evakuiše u trenutku kad su se srpske snage približavale tom području predstavljaju dominantan uzrok smrti žrtve, nezavisno od toga da li je u žrtvu ispaljen jedan ili više srpskih metaka.

49. Drugim rečima, panel smatra da pitanje da li se na žrtvu ubistva direktno puca ili se žrtva stavlja u situaciju da u nju pucaju srpske snage koje se približavaju, nakon što je na imanju u Zlašu ostavljena bez zaštite i na rubu smrti, dovodi do potpuno istog zaključka. Taj zaključak je da se smrt žrtve može pripisati radnjama činjenja i nečinjenja g. Mustafe, u svojstvu komandanta jedinice.

50. Usled toga, panel nalazi da je g. Mustafa sa umišljajem usmratio žrtvu ubistva.

51. Panel je stoga zaključio da je specijalizovani tužilac van razumne sumnje dokazao ratni zločin ubistva iz tačke 4, izvršen protiv jednog lica u zatvoru na imanju u Zlašu, od približno 19. aprila 1999. do približno kraja aprila 1999.

Sada ću preći na pitanje oružanog sukoba – postojanja veze – i svest

52. Panel je, dalje, utvrdio da su krivična dela iz optužnice izvršena u kontekstu nemeđunarodnog oružanog sukoba između OVK i srpskih snaga. Gospodin Mustafa je bio svestan okolnosti koje su ukazivale na postojanje nemeđunarodnog oružanog sukoba. On je takođe bio svestan da žrtve imaju status lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima, budući da su bile lišene slobode na imanju u Zlašu, koje je bilo pod njegovom kontrolom.

Individualna krivična odgovornost

53. Dopustite da sada nešto kažem o načinu učestvovanja g. Mustafe u činjenju krivičnih dela za koja se tereti.

54. Panel je zaključio da je g. Mustafa direktno i lično zlostavljao dvojicu zatvorenika. U vezi s tim, panel smatra opravdanim da te postupke optuženog podvede pod krivičnu odgovornost direktnog učinioca, budući da je g. Mustafa preduzeo te radnje sa umišljajem, koji je obuhvatao i potreban umišljaj za mučenje kao ratni zločin.

55. U pogledu preostalih krivičnih dela, g. Mustafa je, zajedno sa pripadnicima jedinice koji su mu bili potčinjeni i ostalim pripadnicima OVK, imao zajednički cilj da zatvori i zlostavlja zatvorenike koje je jedinice držala u zatvoru na imanju u Zlašu, kao i da zatvori, zlostavlja i na kraju usmrti žrtvu ubistva.

56. Panel je utvrdio da je g. Mustafa u značajnoj meri doprineo sprovođenju zajedničkog cilja. Konkretno, g. Mustafa je na više načina i značajno doprineo zajedničkom cilju u svojstvu komandanta jedinice BIA u zatvoru na imanju u Zlašu : (i) lično je mučio dvojicu zatvorenika, dajući na taj način potčinjenim pripadnicima jedinice primer ili podsticaj da preduzimaju slične radnje protiv zatvorenika na imanju u Zlašu; (ii) naređivao je potčinjenim pripadnicima jedinice da muče neke zatvorenike i da ih zatim vrate u štale gde su ih držali zatočene; (iii) uskratio je medicinsku pomoć zatvorenima uprkos tome što su bili zlostavljani i zadobili povrede; (iv) nije oslobodio zatvorenike, čime je omogućio potčinjenim pripadnicima jedinice da ih zlostavljaju sve dok nisu nastupile vanredne okolnosti, tj. ofanziva srpskih snaga, i (v) nije oslobodio niti evakuisao žrtvu ubistva, koja je ostala u zatočeništvu dok su g. Mustafa i njemu potčinjeni pripadnici jedinice napustili zatvor na imanju u Zlašu zbog predstojeće ofanzive srpskih snaga.

57. Iz gorenavedenih razloga, panel zaključuje da je g. Mustafa krivično odgovoran kao direktni učinilac za ratni zločin mučenja iz tačke 3 optužnice, izvršen protiv dvojice konkretnih zatvorenika tokom dva inkriminisana događaja u kojima je g. Mustafa lično učestovao.

58. Panel dalje nalazi da je g. Mustafa, na osnovu značajnog doprinosa udruženom zločinačkom poduhvatu, krivično odgovoran za ratni zločin proizvoljnog lišavanja slobode (tačka 1) i mučenja (tačka 3), izvršenih protiv najmanje šestorice zatvorenika, kao i za ratni zločin ubistva (tačka 4), izvršen protiv jednog zatvorenika.

Odmeravanje kazne

59. Pre nego što pročitamo izreku presude, ukratko ću izneti koja je svrha kažnjavanja i koje faktore je panel uzeo u obzir da bi odmerio odgovarajuću kaznu za krivična dela za koja g. Mustafa snosi krivičnu odgovornost.

60. Pre toga panel želi da najavi da će u dogledno vreme izdati nalog o reparacijama, u skladu s članovima 22(8) i 44(6) Zakona, pa zadržava nadležnost u toj stvari.

61. Panel podseća na to da su retribucija i prevencija prevashodna svrha kod odmeravanja kazne licu koje je oglašeno krivim.

62. Osim toga, panel želi da istakne koliko je važno da se izvršiocima tih teških krivičnih dela, koja se tiču cele međunarodne zajednice, izvedu pred lice pravde i da se stane na put nekažnjivosti, makar i decenijama posle događaja o kojima se ovde sudi i uprkos opštoj i dugotrajnoj atmosferi zastrašivanja svedoka na Kosovu.

63. Kažnjavanje ima još jednu važnu svrhu, a to je da se uvažavaju bol i patnja naneti i žrtvama i društvu.

64. I na kraju, panel napominje da su krivična dela u ovom predmetu bila usmerena isključivo protiv kosovskih Albanaca. Panel smatra da bi utvrđivanje istine, iznete u ovoj presudi, moglo da doprinese pomirenju između različitih zajednica na Kosovu i ponovnom uspostavljanju i očuvanju mira.

65. Panel je kao faktore bitne za odmeravanje kazne uzeo u obzir težinu krivičnih dela i njihove posledice, lični doprinos g. Mustafe izvršenju krivičnih dela, lične okolnosti osuđenog, kao i ublažavajuće i otežavajuće okolnosti.

66. Što se tiče težine krivičnih dela, panel je smatrao da je proizvoljno lišavanje slobode po svojoj prirodi teško krivično delo zato što se njime žrtve izlažu i drugim kršenjima ljudskih prava, da mučenje predstavlja atak na ljudsko dostojanstvo, bezbednost i duševno i telesno zdravlje, a da je ubistvo samo po sebi jedno od najtežih krivičnih dela.

67. U ovom predmetu najmanje šest zarobljenika lišeno je slobode i držano u zatvoru na imanju u Zlašu u nehumanim i ponižavajućim uslovima, bez osnovnih garancija, i izlagano čestim psihičkim i fizičkim napadima. Jedan zarobljenik koga su pripadnici jedinice BIA držali u zatočeništvu skoro tri nedelje preminuo je od posledica teškog zlostavljanja, uskraćivanja medicinske pomoći od strane pripadnika

jedinice i strelnih rana za koje je panel utvrdio da postoji razumna sumnja u pogledu pitanja da li se mogu pripisati pripadnicima jedinice ili srpskim snagama. U vezi s tim, panel nije uzeo u obzir ovaj poslednji uzrok smrti prilikom odlučivanja o kazni.

68. **Što se tiče posledica krivičnih dela,** panel je imao u vidu da su žrtvama u ovom predmetu naneta doživotna oštećenja, i fizička i psihička. Njihove lične veze i njihov porodični život su razoreni. Neki i danas jedva sastavljaju kraj s krajem. Panel je takođe imao u vidu ne samo ubistvo direktne žrtve i posledice koje je to imalo na ljude koji su gledali zlostavljanje, već i posledice koje je to ostavilo na članove njegove porodice.

69. Panel je, osim toga, uzeo u obzir dve otežavajuće okolnosti, naime, to što je mučenje, kao što je već rečeno, izvršeno uz izuzetnu surovost i što su žrtve, s obzirom na status, izolovanost, a u nekim slučajevima i mladost, bile posebno osetljive ili bespomoćne (jedna žrtva je imala 18 godina).

70. Iz tih razloga panel je ocenio da se u ovom predmetu rešavalo o teškim krivičnim delima.

71. **Što se tiče ličnog doprinosa g. Mustafe krivičnim delima,** panel je imao u vidu da je g. Mustafa bio na položaju pretpostavljenog i da je imao presudnu ulogu u režimu nezakonitog zatvaranja i mučenja na imanju u Zlašu, kao i da je odobravao i podržavao ta dela tokom celog perioda od približno 1. aprila 1999. do 19. aprila 1999.

72. Panel je zaključio i da je g. Mustafa lično i umišljajno mučio dvojicu zarobljenika.

73. Dalje, panel je zaključio i da je g. Mustafa hteo da se žrtva ubistva zlostavlja do smrtnog ishoda, kao i da se takvo postupanje sa žrtvom nastavi tokom 19 dana; za to vreme žrtvi nije pružana ni medicinska pomoć ni osnovne garancije, a uskraćeno joj je i puštanje na slobodu, iako je g. Mustafa kao komandant jedinice BIA bio ovlašćen da to naredi. Gospodin Mustafa je, u svojstvu komandanta jedinice, na kraju odlučio da ne pusti žrtvu ubistva na slobodu, što je ravno odluci da bude ubijena.

74. Zato je panel ocenio da je g. Mustafa imao umišljaj i u velikoj meri lično doprineo izvršenju krivičnih dela.

75. I na kraju, panel nije pridao veliki značaj **ličnim prilikama** g. Mustafe, s obzirom na prirodu i težinu dokazanih krivičnih dela i doprinos g. Mustafe njihovom izvršenju.

Sada ću saopštiti odluku o krivici

Gospodine Saljih Mustafa, molim Vas, ustanite.

U ime naroda Kosova, iz razloga izloženih u presudi i rezimeu, nakon razmatranja svih dokaza i argumenata strana u postupku i zastupnika žrtava, na osnovu članova 43 i 44 Zakona i pravila 158, 159, 163 i 165 Pravilnika, panel Vas, g. Mustafa,

OGLAŠAVA KRIVIM:

- a) po tački 3, za mučenje kao ratni zločin prema članovima 14(1)(c)(i) i 16(1)(a) Zakona (neposredno izvršilaštvo);
- b) po tački 1, za proizvoljno lišavanje slobode kao ratni zločin prema članu 14(1)(c) i članu 16(1)(a) Zakona (učestvovanje u osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata);
- c) po tački 3, za mučenje kao ratni zločin prema članovima 14(1)(c)(i) i 16(1)(a) Zakona (učestvovanje u osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata);
- d) po tački 4, za ubistvo kao ratni zločin prema članu 14(1)(c)(i) Zakona (učestvovanje u osnovnom obliku udruženog zločinačkog poduhvata).

Panel Vas **OSLOBADA OPTUŽBE** po tački 2, za ratni zločin surovog postupanja.

A sada ću saopštiti odluku o kazni

Gospodine Mustafa, pošto ste oglašeni krivim za više krivičnih dela, panel je, u skladu s pravilom 163(4) Pravilnika, odmerio kaznu za svaku optužbu po kojoj ste osuđeni.

Najpre ću pročitati kazne za svako pojedinačno delo, a potom izreći jedinstvenu kaznu za vaše sveukupno kažnjivo postupanje.

Ovaj panel je odredio:

- (i) kaznu zatvora u trajanju od 10 (deset) godina za ratni zločin proizvoljnog lišavanja slobode (tačka 1),
- (ii) kaznu zatvora u trajanju od 22 (dvadeset dve) godine za ratni zločin mučenja (tačka 3), i
- (iii) kaznu zatvora u trajanju od 25 (dvadeset pet) godina za ratni zločin ubistva (tačka 4).

Ovaj panel Vas osuđuje na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju **od 26 (dvadeset šest) godina**, u koju se uračunava vreme koje ste proveli u pritvoru.

Gospodine Mustafa, možete da sednete.

Služba Sekretarijata će sada podeliti primerke presude u elektronskom formatu. Gospodinu Mustafi će danas biti dostavljen overen pismeni otpравak presude na engleskom jeziku. Presuda na albanskom jeziku biće mu uručena kada bude spremna.

Panel će u odgovarajućem roku izdati javnu redigovanu verziju prvostepene presude.

Panel podseća da zadržava nadležnost u ovom predmetu kako bi u odgovarajućem roku izdao nalog o reparacijama, u skladu s članovima 22(8) i 44(6) Zakona, u kome će odrediti odgovarajuće reparacije žrtvama.

Pre završetka sednice panel će izdati i jedan usmeni nalog.

Panel smatra da u ovoj fazi postupka preostale mere ograničenja kontakata i komunikacije g. Mustafe više nisu ni potrebne ni srazmerne. Stoga, panel odlučuje da *proprio motu* ukine te mere **od 21. decembra 2022 u podne**.

Panel će sledeće nedelje izdati pismeno obrazloženje, u skladu s pravilom 75(2) Pravilnika.

Sednica je završena.